

Kutatási jelentés

A kétszintű érettségi rendszerrel kapcsolatos változtatási igények felmérése a gyakorlati tapasztalatok alapján a TÁMOP-3.1.8-09/1-2010-0004 azonosító számú projekt keretében

II. számú korrekció

Tartalom

1. Bevezető	3
2. Az érettségi vizsgáról – történeti áttekintés	4
3. A kétszintű érettségihez kapcsolódó vizsgálat bemutatása	7
3.1. A kutatási háttér	7
3.2. A kutatás megvalósításának körülményei, a kutatás egyes szakaszainak bemutatása	9
3.2.1. A kutatási feladatok előkészítése	9
3.2.2. A nagy létszámú tárgyakra vonatkozó adatgyűjtésről	10
3.2.3. A kérdőívkitöltő rendszer jellemzőiről	11
3.2.4. A kérdőíves felmérés elemzésének módszertana	13
3.2.5. A kis létszámú vizsgatárgyakról szóló jelentések elkészítése	15
3.2.6. Országos szakmai konferenciák	15
3.2.7. A kutatás lezáró szakasza	16
4. Vizsgatárgy független kérdőívek eredményei, változtatási igények	17
5. A vizsgatárgyakhoz kapcsolódó szakmai elemzésekből következő javaslatok	18
6. A kétszintű érettségi rendszerrel kapcsolatos változtatási igények, javaslatok összefoglalása	18

1. Bevezető

Az érettségi rendszerről való gondolkodás a magyar oktatás egyik központi kérdésköre. Az érettségi vizsga 1851. évi bevezetését követően időről-időre funkciójában, tartalmában és formájában egyaránt átalakult.

2005-ben jelentős változás történt a vizsgarendszerben: ekkor került bevezetésre az a kétszintű érettségi struktúra, mely a mai napig a középfokú iskolai tanulmányok lezárásaként, valamint a felsőoktatásba való bekerülés alapfeltételeként funkcionál azáltal, hogy felváltotta a felsőoktatási intézmények által szervezett felvételi vizsgát.

Az Oktatási Hivatal által megvalósított kiemelt fejlesztési projektek célja mindenekelőtt a köznevelés eredményességének, minőségének és hatékonyságának javítása. Ehhez kapcsolódóan az elmúlt hónapokban felmérésre kerültek a kétszintű érettségi rendszerrel kapcsolatos rendszerszintű és az egyes vizsgatárgyakhoz kapcsolódó változtatási igények, valamint ezekhez kapcsolódó javaslatok megfogalmazódtak.

„A kétszintű érettségi rendszerhez kapcsolódó változtatási igények felmérése a gyakorlati tapasztalatok alapján a TÁMOP-3.1.8-09/1-2010-0004 azonosító számú projekt keretében” címmel megvalósuló kutatás-fejlesztési projekt célkitűzéseinek megfelelő tevékenységeket a Consilium-Tender Kft. vezetésével az érettségi vizsgarendszert ismerő és alakító szakmai szakértők valósították meg.

A kutatási jelentés hivatott a kutatás folyamatainak bemutatására, a megvalósított tevékenységek eredményeinek összefoglalására, a kétszintű érettségi rendszerrel kapcsolatos tapasztalatok szintetizálására.

A jelentés tartalmi felépítése a kutatás folyamatának bemutatásával kezdődik, majd az egyes vizsgatárgyak esetében megmutatkozó eredmények és javaslatok felvázolását követően, az egyes vizsgatárgycsoportokhoz, illetve a kétszintű érettségi rendszerének egészéhez kapcsolódó javaslatokat ismerteti. A kutatási jelentés a kutatás korábbi szakaszaiban készült tanulmányokból építkezik, s a benne felvázolt összefüggések részletes kifejtései ezekben a dokumentumokban ismerhetők meg.

2. Az érettségi vizsgáról – történeti áttekintés

Az érettségi vizsga Európában és Magyarországon is az oktatási rendszerek egyik szervező folyamatának tekinthető. Az érettségit, mint a középfokú oktatás során megszerzett tudásról való beszámolás eszközét először Poroszországban (1788.), majd Franciaországban (1808.) vezették be.

A magyarországi vizsga bevezetésének közvetlen történeti előzményének az 1849-es osztrák oktatási, tanügyi reform tekinthető. Az Entwurf¹ deklarációjával valósult meg a gimnáziumi és reáliskolai képzési rendszer átalakítása, melynek részét képezte a tanulmányok lezárását jelentő vizsga. Ezt követően Magyarországon is megkezdődtek azok a reformfolyamatok, aminek eredményeképpen 1851-ben az iskolafenntartók típusától függetlenül kötelezővé vált az érettségi vizsga megszervezése. A vizsga a középiskolai tanulók számára nem volt kötelező érvényű, azonban szükséges feltétele volt annak, hogy a diákok tanulmányaikat magasabb szinten folytathassák.

Az oktatás – s ezen belül az érettségi vizsga is – a figyelem középpontjában állt az egyes történelmi fordulópontok idején. Az is egyetemesen megállapítható, hogy az érettségihez kapcsolódó változtatási folyamatok esetében mindig kifejtették véleményüket az ellenzők is. Nyilvánvalónak tűnik, hogy az ellenállás az érettségi történeti átalakulásaikor más és más alapokra helyeződik, ennek vizsgálatával e tanulmányban részletesen nem foglalkozunk.

Az érettségi vizsga első részletes hazai szabályozása a középiskolai törvény elfogadása előtt, az Entwurf rendszerére alapozott reáliskolákban szervezendő érettségi vizsgára vonatkozott. Az 1883. évi középiskolai törvényhez kapcsolódó vizsgaszabályzatok részletesen meghatározzák a vizsgaszervezés módját, folyamatát, a vizsga bemeneti, tartalmi és kimeneti követelményeit. A rendelet pontosan meghatározta a vizsga megszervezésének időbeli határát, illetőleg a vizsgafajtákat is. A rendelet különbséget tett a gimnáziumi és a reáliskolai érettségi vizsgarészei és tartalmi követelményei között, meghatározta például az intézménytípusokhoz köthető vizsgatárgyakat.

¹ Entwurf der Organisation der Gymnasium und Realschulen in Österreich

Az érettségi történetében az első gyakorlati tapasztalatokon alapuló módosítás 1905-ben valósult meg. A vizsgaszabályzat módosítását egyfelől ezek a tapasztalatok, másrészt a középiskolai törvény időközbeni módosítása indokolta. Az új vizsgaszabályzat megjelenésével az írásbeli és a szóbeli vizsga mindmáig érvényes kettőssége megmaradt, azonban módosultak a tartalmi vizsgakövetelmények, valamint az írásbeli vizsgák száma is csökkent.

Az érettségi vizsga átalakítása általában valamilyen törvényi változáshoz kapcsolódóan valósult meg; nem volt ez másképpen akkor sem, amikor 1934-ben elfogadásra került a Hóman-féle középiskolai törvény², mely részletesen szabályozza a középiskolai 8. évfolyamot végzett tanulók *'érettségi vizsgálatának'* szabályait. A törvény ez esetben sem lépett túl a keretjogszabályi jellegre, s a vizsgát érintő részletszabályokat továbbra is rendeletben szabályozták.

A soron következő változások nem függetleníthetők az 1945 és 1989 közötti Magyarország politikai, ideológiai törekvéseitől – még akkor sem, ha az érettségi rendszere a szabályozás szintjén nem esett ennek teljes mértékben áldozatává. Az érettségi keretét törvény szabályozta ebben az időszakban is: megtartották az írásbeli és szóbeli vizsgarészt, de a részletszabályokat továbbra is rendeletben rögzítették. A negyvenes évek végén előtérbe került a munkás- és parasztfiatalok bekerülésének kérdése a felsőoktatásba, melynek eredményeképpen 1949-ben megjelent a szakérettségi. Az 1952-ben bevezetett felsőoktatási felvételi eredményezte az érettségi vizsga funkcionális változását. A vizsga csupán a lehetőségét teremtette meg a felsőoktatási felvételinek, nem helyettesítette azt.

A 20. század második felében az egyik legjelentősebb változást, mely az érettségi vizsgát érintette, az 1961 októberében elfogadott oktatási törvény³, valamint a hozzá kapcsolódó művelődésügyi miniszter által jegyzett utasítás eredményezte. A változás az érettségi vizsga szerkezeti, tartalmi kérdésköreit is megváltoztatta: a tantervi szabályozást és az érettségi vizsgakövetelményeket szorosabban összehangolták. A következő mérföldkő 1985, amikor elfogadásra

² 1934. évi XI. Tc.

³ A Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi 3. sz. törvény

kerül az újabb oktatási törvény⁴, melynek folyamányaként értelmezhetjük az egységes Gimnáziumi Érettségi Vizsgaszabályzat és a Szakközépiskolai Érettségi-Képesítő Vizsgaszabályzat megszerkesztését.

A rendszerváltozás az oktatási rendszerben 1985-höz képest jelentős változásokat nem hozott, s így az érettségi rendszere sem változott mindaddig, míg 1993-ban meg nem született a magyar oktatást 17 éven keresztül keretbe foglaló oktatási törvény. Ehhez kapcsolódóan alakult ki az új vizsgaszabályzat. *„Az 1995-ös koncepció egységes, azaz a középiskolák minden típusában alkalmazható vizsgát képviselt, amelyben a vizsgatárgyak követelményei két különböző szinten fogalmazódnak meg. Az új vizsga jellemzői közül már a bevezető kiemeli, hogy 'a vizsga jelentős részben standardizált'⁵.”*

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény és az azt módosító 1996. évi LXII. törvényhez kapcsolódva jelent meg a 100/1997. (VI.13.) Korm. rendelet, mely a korábban hivatkozott koncepció egyes szabályozó elemeit rendeleti szintre emelte.

A kétszintű érettségi vizsgát 2005-ben vezették be. Ettől az évtől kezdődően a vizsgázók közép- és emelt szintű vizsgát tehetnek a négy kötelező és a szabadon választható vizsgatárgyakból.

⁴ 1985. évi I. tv. az oktatásról

⁵ Horváth Zsuzsanna –Lukács Judit: A kétszintű érettségi vizsga; 2009; OFI

3. A kétszintű érettségire kapcsolódó vizsgálat bemutatása

3.1. A kutatási háttér

Készült ugyan kutatás a vizsgarendszer bevezetése óta eltelt időben, mely a kétszintű érettségire vonatkozott, azonban a jelenleg záruló kutatás a korábbiakkal összevetve lényegesen több vizsgára felkészítő pedagógusnak és közvetlen célcsoportként azonosított vizsgáztatónak tudott lehetőséget teremteni arra, hogy elmondhassák véleményüket, megfogalmazhassák javaslataikat ezzel kapcsolatban. Ebből következően a most lezáruló kutatás eredményei hiánypótlónak tekinthetők, s lehetőséget adnak arra, hogy az érettségivel kapcsolatban az elmúlt évek tapasztalataira építő változtatásokat készítsenek elő.

A kutatás által érintett vizsgatárgyak két fő csoportba sorolódtak, így a vizsgálat során elkülönültek a nagy létszámú és a kis létszámú vizsgatárgyak. A vizsgatárgyak besorolása a vizsgára való jelentkezések statisztikai adatai alapján történt meg a kutatás tervezési szakaszában.

A kutatás által érintett vizsgatárgyak	
<i>Nagy létszámú vizsgatárgyak</i>	<i>Kis létszámú vizsgatárgyak</i>
Magyar nyelv és irodalom	Belügyi rendészeti ismeretek
Matematika	Katonai alapismeretek
Történelem	Ének-zene
Angol nyelv	Filozófia
Német nyelv	Gazdasági ismeretek
Fizika	Francia nyelv
Földrajz	Orosz nyelv
Kémia	Olasz nyelv
Biológia	Spanyol nyelv
Testnevelés	Latin nyelv
Informatika	Mozgóképkultúra és médiaismeret
	Rajz és vizuális kultúra, művészettörténet
	Emberismeret és etika; ember- és társadalomismeret; etika; társadalomismeret

A kutatás elsődleges célja volt, hogy rávilágítson azokra a pontokra a kétszintű érettségi rendszerét illetően, melyek esetében a gyakorlati tapasztalatok alapján változtatásra van szükség. A kétszintű érettségre a kutatás során komplex rendszerként tekintettünk, így a kutatási jelentésben közölt eredmények is adott esetben igyekeznek összefüggéseiben rávilágítani az egyes területekre.

A kutatás alapvető célkitűzése, hogy a felmérés az érintett célcsoportokba tartozók széles körű bevonásával valósuljon meg. A kutatás közvetlen célcsoportját az érettségi vizsgáztatásban érintett pedagógusok jelentették, illetve kiemelt célcsoportként kerültek bevonásra azok a szakmai szervezetek, amelyek a vizsgarendszer egészére, illetőleg az egyes vizsgatárgyra is rálátással bírnak, ezáltal részesei a kétszintű érettségi vizsga folyamatainak.

Mindezekből következően a vizsgatárgy-specifikus felvetésekről szóló konzultációk a kutatás során több kutatási módszer alkalmazása mellett, több szakaszban történtek meg. A kutatás vizsgálta azokat a kérdésköröket is, amelyek a kétszintű érettségi vizsga általános szabályozási, szervezési modelljét érintik.

A kutatást megvalósító szakértői munkacsoport a feladatok megvalósítását megelőzően kialakította a megvalósítás ütemtervét, melyben a kutatás következő szakaszait azonosította:

- mérőeszközök kidolgozása a meghatározott 11 nagy létszámú vizsgatárggyal kapcsolatos vélemények összegyűjtésére
- a nagy létszámú vizsgatárgyak esetében megvalósuló országos kérdőíves felmérés megvalósítása
- a kis létszámú vizsgatárgyakról szóló jelentés szakmai kidolgozása
- országos szakmai konferencia előkészítése és lebonyolítása
- a konferencia tapasztalatainak összegzése
- a kutatás lezáró szakasza, kutatási jelentés elkészítése

3.2. A kutatás megvalósításának körülményei, a kutatás egyes szakaszainak bemutatása

A kutatási jelentés előző részeiben már volt róla szó, hogy a bemutatott rendezőelvek szerint csoportosított vizsgatárgyaknál eltérő módszertan szerinti vizsgálat valósult meg a kutatás egyes szakaszaiban. E dokumentum a kutatási tevékenységeket időrendben mutatja be, a nagy és kis létszámú vizsgatárgyak vizsgálatának eltérései az adott kutatási szakasz leírásában jelennek meg.

3.2.1. A kutatási feladatok előkészítése

A projekt megvalósításának egészére jellemző volt, hogy a megvalósító Consilium-Tender Kft. az Oktatási Hivatal szakmai iránymutatása mellett alakította a kétszintű érettségi rendszerről szóló kutatás folyamatait. A kutatás a tervezetthez viszonyítva később vette kezdetét, így az ütemtervet módosítani kellett. A kutatás a 2013 decemberétől - 2014 májusáig tartó időszakban valósult meg.

A kutatás első részteljesítése a nagy létszámú vizsgatárgyakat érintette: a rájuk vonatkozó online felmérés kérdőíveit kellett kidolgozni. Ezek a vizsgatárgyi kérdőívek jelentették a felmérés alapját, s közös jellemzőjük volt, hogy azonos tartalmi struktúra szerint, az egyes vizsgatárgyakhoz kapcsolódó specifikumokra kérdeztek rá.

A kérdőívek a következő tartalmi pontokhoz kapcsolódó kérdéseket tartalmazták:

- a vizsgáztatói és felkészítői gyakorlatra vonatkozó kérdések;
- a vizsgatárgy részletes érettségi követelményeire és vizsgaleírására vonatkozó kérdések;
- a vizsgakövetelményektől független kérdések.

A 11 nagy létszámú vizsgatárgy vonatkozásában elkészült kérdőív közép- és emelt szintre bontva kérte a válaszadók véleményét, rákérdezve az egyes vizsgaszinteken a tartalmi vizsgakövetelményekkel, a vizsgamoddellel és az értékelési rendszerrel kapcsolatos tapasztalatokra, valamint az esetleges változtatási igényekre.

A vizsgatárgyi kérdőívek a később kialakításra kerülő online kérdőívkitöltő rendszerben a kétszintű érettségi rendszerére vonatkozó általános kérdésekben

is várta a kitöltők véleményét. A vizsgatárgy független kérdéseket az Oktatási Hivatal munkatársai állították össze, s adták át a megvalósítást a szakértői munkacsoportnak.

3.2.2. A nagy létszámú tárgyakra vonatkozó adatgyűjtésről

A nagy létszámú vizsgatárgyakat érintő adatgyűjtés a projekt időbeli ütemezése miatt viszonylag rövid, 3 hetes időtartamban történt. A kérdőíves vizsgálat a válaszadók feltételezett nagy száma miatt, az előzetes szakmai előkészítés (kérdőívek szerkesztése) mellett, egyedi informatikai háttértámogató rendszer (kérdőívkitöltő felület) fejlesztését is elvárta a projekt megvalósítótól.

Vizsgatárgy	Előzetesen feltételezett válaszadói szám (fő)
Magyar nyelv és irodalom	2700
Matematika	3000
Történelem	2280
Angol nyelv	3000
Német nyelv	1980
Fizika	1140
Földrajz	1500
Kémia	1020
Biológia	1020
Testnevelés	1260
Informatika	1920

3.2.3. A kérdőívkitöltő rendszer jellemzőiről

A kutatás előkészítése során – az Oktatási Hivatal által meghatározott elvárásoknak megfelelően – elkészült „A kétszintű érettségi rendszerrel kapcsolatos változtatási igények felmérése a gyakorlati tapasztalatok alapján a TÁMOP-3.1.8-09/1-2010-0004 azonosító számú projekt keretében” elnevezésű kutatáshoz kapcsolódó online kérdőívkitöltő rendszer.

Az előzetesen meghatározott szempontok szerint az intézményi felhasználók értesítése és azonosítása a következőképpen zajlott:

- Az Oktatási Hivatal a kérdőíves felmérés indulásáról, valamint a felmérésben való részvétel lehetőségéről levélben tájékoztatta a bevonni kívánt intézmények vezetőit.
- A kérdőívek személyre szabott kitöltésének lehetőségét az intézmény vezetője biztosíthatta kollégáinak: miután az intézményvezető az iskola OM azonosítójának, telephelykódjának és irányítószámának megadásával az online elérésű felületen regisztrált, megadhatta kollégái elektronikus levelezési címét, hogy a rendszer felkérést küldhessen számukra.
- A pedagógusok a rendszerüzenetben az intézmény egyedi linkjét kapták meg, így a kitöltés az intézmény kérdőíves felületén történhetett meg, a pedagógus egyéni regisztrációját követően.
- A felméréshez csatlakozott kollégák először a vizsgatárgyfüggetlen kérdésekre válaszolhattak, s ezt követően nyílt lehetőségük arra, hogy a 11 vizsgatárgyi kérdőív közül kiválasszák azt, illetve azokat, melyek vonatkozásában tapasztalattal rendelkeznek, s amelyekkel kapcsolatban véleményüket meg kívánták osztani.
- A pedagógusok a kérdőív kitöltését megszakíthatták – ez esetben a kérdőíves rendszer az addigi válaszokat mentette, s a következő belépés alkalmával a pedagógus zavartalanul folytathatta a kitöltést.
- A kérdőívek véglegesítésére és elküldésre azután került csak sor, hogy a kitöltő pedagógus lezárta azt.

A kérdőíves felmérés az intézményi (középfokú nevelési-oktatási intézmények) köre mellett, egy másik célcsoportot is érintett. Az Oktatási Hivatal a projektet megvalósító Consilium-Tender Kft. részére a kutatás előkészítési szakaszában megküldte azoknak a szakmai szervezeteknek a listáját, amelyeket a felmérés során meg kívánt szólítani, mert feltételezte róluk, hogy megfelelő tapasztalatokkal rendelkeznek a kétszintű érettségi rendszerrel kapcsolatban, s ezáltal változtatási igényeket tudnak megfogalmazni.

A felmérésbe bevont szakmai szervezetek azon kérdőívek kitöltésére kaptak jogosultságot, amelyek szakmai tevékenységi körükhöz kapcsolódtak, ebből következően egy szakmai szervezet adott esetben egy (vizsgatárgy független kérdőív) vagy több (vizsgatárgy független- + vizsgatárgyi- + vizsgatárgyi-kérdőív) kérdéssorra is válaszolhatott.

A felmérésbe bevont 60 szakmai szervezet a korábban leírt módszertől eltérő módon értesült a kérdőíves felmérésről, illetve az online rendszer használatában is mutatkoztak eltérések:

- Az Oktatási Hivatal a szakmai szervezeteket postai és elektronikus levélben kérte fel az adatszolgáltatásra.
- A szakmai szervezetek számára egyedi hozzáféréseket hozott létre a szakértői munkacsoport a kérdőíves rendszer fejlesztése során.
- A szakmai szervezetek esetében azok a vizsgatárgyi kérdőívek kerültek betöltésre, amelyek esetében őket véleménynyilvánításra kérte fel az Oktatási Hivatal.
- A szakmai szervezetek számára egy kérdőív kitöltésére nyílt lehetőség, emellett azonban rendelkezésre állt a kérdező felületre ágyazott PDF formátumú dokumentum, melyet letöltve a szervezet kérhette tagjainak véleményét.

A kérdőív kitöltésének időszakában a Consilium-Tender Kft. technikai segítségnyújtást biztosított az adatszolgáltatásra felkértek számára. A „helpdesk” szolgáltatás a kutatás teljes időszakában működött.

3.2.4. A kérdőíves felmérés elemzésének módszertana

A kérdőívet kitöltők száma az Oktatási Hivatal által meghatározott irányszámoktól jelentősen elmaradt, annak ellenére is, hogy a kitöltési határidő egy alkalommal meghosszabbításra került, valamint a kérdőív kitöltésére felkért intézmények a válaszadási határidőn belül emlékeztető levelet kaptak a kitöltés lehetőségéről. Az adatok bemutatása előtt fontos megjegyezni, hogy a kérdőívek kitöltése önkéntes volt, illetve a kitöltöttségi adatok nem maradnak el a köznevelési intézmények körében folytatott adatgyűjtések jellemző eredményességi mutatószámaitól.

Vizsgatárgy	Összes tanári válasz	Elemzés során felhasznált	Szakmai szervezetek válasza
Angol nyelv	514	514	0
Biológia	223	221	2
Fizika	209	208	1
Földrajz	189	188	2
Informatika	433	431	3
Kémia	157	157	0
Magyar nyelv és irodalom	570	568	2
Matematika	753	752	1
Német nyelv	399	399	0
Testnevelés	149	146	3
Történelem	540	540	0
Vizsgatárgy független kérdőívek	4770	4762	8

Az elemzés elkészítésének első lépéseként a kapott válaszok adatbázisba rendezése és adattisztítása történt meg. Ennek során az értékelhetetlen és nem koherens válaszok kikerültek az adattáblából. Az adattisztítás során a válaszadóktól érkező adatok összességében nem változtak, csupán a le nem zárt vagy részlegesen kitöltött kérdőívek kerültek ki az elemzési körből. A végleges adattábla elkészítése után került sor az elemzésre, melynek során kvantitatív elemzési módszereket alkalmazva, jellemzően az egyes válaszok vonatkozásában vizsgált gyakorisági eloszlások és kereszttáblák készültek el. A 11 különböző tárgy vonatkozásában egymás után került sor az adatok elemzésére, s az így megmutatkozó eredmények jelentették a kutatás 3. szakaszában elkészült „Elemzés a nagy létszámú vizsgatárgyak vonatkozásában” elnevezésű produktum

törzsét. Az elemzés készítésekor sor került a főbb bontási tényezők szerinti különbségek vizsgálatára. A vizsgálat során alkalmazott három bontási tényező a tanárok tanítási tapasztalata, neme és a vizsgáztatási tapasztalata volt. Ez utóbbi bontás kizárólag a középszintű, illetve emelt szintű vizsgához kapcsolódó vizsgatárgy specifikus kérdések esetében mutatkozott meg. A bontás alapja a május-júniusi vizsgaidőszakban szerzett középszintű, illetve emelt szintű vizsgáztatási és értékelési tapasztalat volt. Minden vizsgatárgy esetében a középszintre vonatkozó kérdéseknél a középszintű, az emelt szintre vonatkozó kérdéseknél az emelt szintű vizsgáztatási tapasztalat képezte a bontások elkészítésének alapját. Az elemzés során első körben az alapvető statisztikai megoszlások vizsgálata történt meg, s kapcsolódva az országos konferencia előkészítési feladataihoz, e statisztikai alapadatokat felhasználva, vizsgatárgyakhoz kapcsolódó szakértői elemzések készültek. Ezek alapján megállapíthatóvá vált, hogy a kétszintű érettségi rendszere a megkérdezettek körében összességében megfelelőnek mutatkozik, de a vizsgakövetelmények és adott esetben a vizsgaszerkezet finomhangolása folyamatos és szükségszerű feladat.

Az adatközlők válaszait bemutató elemzés során az egyes kérdésekre adott válaszok megoszlásai ábrák segítségével kerültek megjelenítésre az elemző dokumentumban. Minden ábracsoport alatt külön táblázatban szerepelnek, hogy az egyes bontási tényezők szerint milyen a válaszadók megoszlása. Erre azért volt szükség, mert adott esetben az egyes csoportok lényegesen szélesebb válaszadói kört jelentenek, azaz esetükben a kapott megoszlások eredményeit nagyobb súllyal kell figyelembe venni, mint a kisebb létszámú csoport által adott válaszokat. Az ábrák értelmezése során a segéd táblázatokban szereplő csoportméretek segítenek a megfelelően árnyalt értékelésben, a helyes következtetések megfogalmazásában.

A lekérdezés során a válaszadóknak minden vizsgatárgy esetében lehetőségük nyílt arra is, hogy az adott tárgy kapcsán szerzett egyéb, a kérdőíven túlmutató észrevételeiket szabad szöveges formában kifejthessék.

A nagy létszámú vizsgatárgyakra vonatkozó részletes elemzést a korábban nevezett tanulmányban a szakértői összefoglalókkal kiegészített dokumentuma tartalmazza.

3.2.5. A kis létszámú vizsgatárgyakról szóló jelentések elkészítése

A kutatás által érintett kis létszámú vizsgatárgyak vonatkozásában kérdőíves felmérés nem készült. A vizsgarendszer bevezetése óta eltelt vizsgaidőszakok tapasztalatairól a vizsgatárgyi szakértők által készített jelentések számolnak be. A vizsgatárgyi jelentések elkészítése során a megvalósításba bevont szakértők, akik a vizsgatárgyhoz kapcsolódó szakmai feladatokat ellátó tételkészítő bizottságok tagjai, a korábban bemutatott kérdőívek tartalmi struktúráját tekintették kiindulási alapnak. A kis létszámú vizsgatárgyak jelentéseiben a felkért szakértők rövid összefoglalást adnak a vizsgatárgyak történetéről, a tartalmi vizsgakövetelményekkel, a vizsgamoddellel és az értékelési rendszerrel kapcsolatos változtatási igényekről, javaslatokról. A jelentésekben megfogalmazott észrevételek az adott vizsgatárgy tételkészítő bizottságainak, valamint a vizsgatárgyakhoz kapcsolódó szakmai együttműködések, egyeztetések tapasztalatainak felhasználásával készültek el.

A „*Jelentés a kis létszámú vizsgatárgyak vonatkozásában*” címet viselő dokumentumban mindazon tapasztalatok bemutatásra kerültek, melyek az adott vizsgatárggyal kapcsolatos szakmai konzultációk kiindulópontját jelentették.

3.2.6. Országos szakmai konferenciák

Az Oktatási Hivatal a témához kapcsolódóan országos konferenciát szervezett 2014 tavaszán, melynek elsődleges célja volt, hogy a kutatás első szakaszában feltárt változtatási igényekről további szakmai konzultáció jöjjön létre. A műhelymunkákra vizsgatárgyanként átlagosan 40 fő kapott meghívást. A konferencia 2014. április 9-10-én került megrendezésre, Budapesten. A konferenciához kapcsolódó szervezési feladatokat (a résztvevők meghívását, a helyszín biztosítását) az Oktatási Hivatal Projektigazgatósága valósította meg.

A Consilium-Tender Kft. feladata volt, hogy vizsgatárgyi szakértői vitaindító előadások keretében mutassák be a felmérés eredményeit, s műhelymunka keretében szakmai vitát moderáljanak a meghívott résztvevők bevonásával. A 24 vizsgatárgyi műhelymunkára két egymást követő napon, négy félnapos konferencia-blokk biztosított lehetőséget. A vizsgatárgyi műhelymunkák során a

szakértők előzetes kérésének megfelelően a kutatási feladatokat megvalósító Consilium-Tender Kft. moderátori támogatást biztosított.

A konferencia alkalmával a résztvevők a regisztrációt és a plenáris ülést követően vehettek részt a vizsgatárgyi szekciók munkájában. A megrendezett konferenciával kapcsolatban kijelenthető, hogy a szakmai viták lényegre törőek és előremutatóak voltak. Az egyes vizsgatárgyi műhelyek munkájában résztvevők száma eltérően alakult. Jellemzően a kis létszámú vizsgatárgyak esetében beszélhetünk alacsonyabb résztvevői létszámról, ennek oka az is, hogy a vizsgára felkészítő intézmények és a vizsgatárggyal kapcsolatban álló szakmai szervezetek száma is alacsonyabb.

Az Oktatási Hivatal a szakértők által elkészített vitaindító prezentációkat a rendezvényt megelőzően szakmailag lektorálta, s a konferenciát követően az elhangzott előadásokat honlapján elérhetővé tette.

3.2.7. A kutatás lezáró szakasza

A szakmai konferenciákon elhangzott vélemények összegzésére a műhelymunkákat követően került sor. A vizsgatárgyi szakértők a konferencia tapasztalatairól összegzést készítettek, amelyek beépültek a korábban elkészült tanulmányokba. A nagy létszámú vizsgatárgyakra vonatkozó elemzés és a kis létszámú vizsgatárgyak esetében készült jelentés kapcsán fontos kiemelni: amellett, hogy a megjelenített változtatási javaslatok a kutatásba bekapcsolódók által felvetett igényeket, javaslatokat jelenítik meg elsősorban, elősegítik, hogy a változtatási igényekre fókuszáló szakmai, döntéshozói egyeztetések megkezdődhessenek.

A kutatási jelentés, a második részében, az eredményeket mutatja be, a vizsgatárgyak esetében megmutatkozó változtatási igények összegzése és a vizsgatárgycsoportok esetében értelmezhető közös elvárások mentén.

4. Vizsgatárgy független kérdőívek eredményei, változtatási igények

A kérdőíves felmérés 1266 köznevelési intézmény és 55 szakmai szervezet megkérdezésével valósult meg. A kutatás során az összesen 731 feladat-ellátási helyen 5213 kiküldött kérdőívből a tanárok közt 91%-os válaszaránnyal összesen 4770 válaszoló által kitöltött kérdőívet kaptunk, míg a szakmai szervezetek körében 36%-os válaszarányt jelenítettünk meg.

A kérdőív által feldolgozott kérdéscsoportok elemzése egyértelműen jelzi, hogy a jelenleg érvényben lévő jogszabályok megfelelő módon szabályozzák az érettségi rendszerét. A válaszadók egyetértenek abban, hogy az érettségi vizsga tartalmi követelményeinek a köznevelés tantervi szabályozó dokumentumaiban előírtakhoz kell illeszkednie. A válaszadók nem tartják indokoltnak az érettségi vizsgatárgyak számának változását, s a kötelező vizsgatárgyak körét illetően sem vélik szükségesnek a változtatást.

A kétszintű érettségi rendszert a válaszadó pedagógusok megfelelőnek tartják, a kérdőívet kitöltők, a vizsgatárgy független kérdéssor vonatkozó kérdésére válaszoló tanárok kevesebb, mint negyede vélte úgy, hogy a 2005 előtti egyszintű vizsgarendszer is alkalmas az érettségivel szemben támasztott célok elérésére.

A kérdőívet kitöltők szükséges változtatásként jelölték meg, hogy a kétszintű érettségi rendszer minimumkövetelményének százalékos határa módosuljon. Az ide kapcsolódó kérdés arra vonatkozott, hogy a gyakorlati tapasztalatok alapján szükségesnek látják-e az elégséges szint százalékos határának további emelését, annak tudatában is, hogy ez esetben a jobb teljesítmények differenciálásának lehetősége szűkebb skálára szorul. A kérdésre válaszolók 43%-a támogatná a változást, míg a kérdőívben soron következő nemleges állítást tartalmazó kérdésre adott válaszok alapján kiderül, hogy a szintemelést 38%-ban elutasítják. Ezek alapján javasolt, hogy e kérdésben további egyeztetések valósuljanak meg a vizsgatárgyi tételkészítő bizottságok tagjainak bevonásával.

A kérdőívre adott válaszok alapján összességében megállapítható, hogy a kétszintű érettségi rendszere a válaszoló pedagógusok és szakmai szervezetek körében elfogadott, átfogó változtatás a válaszadók szerint nem indokolt.

5. A vizsgatárgyakhoz kapcsolódó szakmai elemzésekből következő javaslatok

A javaslatok részletes kifejtése az „*Elemzés a nagy létszámú vizsgatárgyak vonatkozásában*” és a „*Jelentés a kis létszámú vizsgatárgyakról*” című dokumentumban ismerhető meg.

6. A kétszintű érettségi rendszerrel kapcsolatos változtatási igények, javaslatok összefoglalása

A javaslatokat összegezve azokra változtatási javaslatokra hívnánk fel külön a figyelmet, amelyek több vizsgatárgyat érintenek egyszerre, illetve azonos vizsgarész-összetevőkkel kapcsolatban mutatkoztak meg.

Az idegen nyelvi vizsgákkal kapcsolatos észrevételek

Ahogy az a vizsgatárgyi összefoglalókban is olvasható, az idegen nyelvvel kapcsolatos vizsgamodellek, értékelési rendszerek eltéréseket mutatnak. Nem csupán a felmérés eredményeire, de az érintett vizsgatárgyi szakértőkkel folytatott egyeztetések során is kiderült, hogy a követelmények egységesítése állandó elvárás a vizsgatárgyakkal kapcsolatban álló pedagógusok részéről. A kutatás eredményeire építve javaslatként fogalmazzuk meg, hogy a követelményrendszerek egységesítése, egymáshoz való közelítése a tételkészítő bizottságok tagjainak részvételével valósuljon meg a közeljövőben.

A tantervi követelmények és az érettségi követelmények kapcsolata

Több vizsgatárgy esetében megmutatkozott, hogy eltérések azonosíthatók a NAT és a kerettantervek által elvárt ismeretek és az érettségi vizsga vizsgatárgyi követelményrendszerében leírtak között. Indokolt, hogy a tartalmi követelmények felülvizsgálata történjen meg, különös tekintettel arra, hogy az érettségiző diákok által elsajátítandó és a vizsgán elvárt ismeretek azonosak legyenek.

Az előrehozott és emelt szintű érettségi vizsga lehetősége

Több vizsgatárgyi beszámolóban olvasható volt, hogy szükséges lenne az előrehozott és az emelt szintű vizsgák lehetőségének újragondolása. Fontos, hogy az Oktatási Hivatal jogalkalmazóként kezdeményezze a rendelkezésre álló igények, statisztikai adatok ismeretében a jogalkotó korábbi döntésének felülvizsgálatát, mely korlátozta az említett vizsgák lehetőségét.

Emelt szintű érettségi vizsga, mint bemeneti követelmény

A kétszintű érettségi vizsga 2005. évi bevezetésétől kezdődően felváltotta a felsőoktatási intézmények által szervezett felvételi vizsgát, azonban a tapasztalatok alapján alacsonynak mondható azoknak az egyetemeknek és főiskoláknak a száma, melyek az emelt szintű vizsgát a képzéseikre való bejutás alapkövetelményének tekintik. Annak érdekében, hogy a vizsgarendszer alapeleme megvalósulhasson, illetőleg az emelt szintű vizsga szélesebb körben legyen elvárás, szükséges, hogy a felsőoktatási intézmények képviselőivel jöjjön létre szakmai egyeztetés a kérdést illetően.

A felsőoktatási intézmények együttműködése a vizsga követelményeivel kapcsolatban

Az érettségi vizsga fontos eleme a középfokú és a felsőfokú tanulmányok közötti átmenetnek. A megkérdezettek véleményére alapozva úgy véljük, hogy szükséges lehet a felsőoktatási intézmények intenzívebb bevonása az egyes vizsgatárgyak – s az előző felvételt is figyelembe véve –, az emelt szintű érettségi követelményeinek kidolgozásába. A tételkészítő bizottságok munkáját jelenleg is segítik a felsőoktatási intézményekben oktatók, de a vélemények alapján további együttműködési keretek kialakítása szükséges.

Vizsgáztatói képzések szükségessége

A legtöbb vizsgatárgyi összefoglalóból kitűnik, hogy nagy szerepe van a megfelelő vizsgáztatói folyamatok megvalósításában a képzett pedagógusok részvételének. Szükséges, ezáltal javaslatként fogalmazódik meg, lehetőség

szerint mind a közép-, mind az emelt szintre vonatkozó vizsgáztatói képzés megszervezése, valamint ehhez kapcsolódóan szakmai konzultációs lehetőség biztosítása a pedagógusok számára legalább az érettségi vizsgaidőszakokban.